

20. 7. 2012

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Listinná a elektronická podoba písemného právního úkonu

Problematika písemné formy právního úkonu, resp. jeho podoby a podmínek, za jakých lze právní úkon kvalifikovat jako písemný, se pravidelně čas od času vrací do zorného pole odborné i laické veřejnosti. Podnětem k odborné diskuzi na toto téma přitom bývají zejména nové právní instituty, popř. přístupy v oblasti elektronických komunikací a médií. Jedna z prvních diskusních vln se v tomto směru zvedla po nabytí účinnosti zákona č. [227/2000](#) Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), další pak následovala v době zavedení datových schránek a úplně aktuální se objevuje nyní, kdy byly od 01.07.2012 povinně zřízeny datové schránky advokátům a daňovým poradcům.

Rödl & Partner

Obecné náležitosti písemného právního úkonu

Základním klíčem pro určení znaků, které musí vykazovat písemný právní úkon, je výchozí ust. § 40 občanského zákoníku. V souladu s odstavcem 3 tohoto ustanovení je písemný právní úkon platný, je-li podepsán jednající osobou. Dále podle odstavce 4 téhož ustanovení platí, že právní úkon učiněný elektronickými prostředky může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů. Základními znaky písemného právního úkonu jsou tak v souladu se shora citovaným ust. § 40 občanského zákoníku písemnost a existence podpisu[1].

Ačkoli se mohou oba pojmy jevit na první pohled jako naprosto zřejmé, není zcela bezpředmětné zkoumat jejich skutečný obsah, zejména pak s ohledem na jeho posun v "digitalizovaném" světě. Jen písemný právní úkon, který je z hlediska své formy perfektní, může být platný a vyvolat zamýšlené následky. Nehledě na to, že pouze takový právní úkon může obstát jako relevantní a účinný důkazní prostředek v případě sporu.

Písemnost

Pokud jde o pojem písemnosti, je jím třeba rozumět zachycení textu na relativně trvalém nosiči, přičemž podoba nosiče není z právního hlediska rozhodující. Nosič samotný je však kritériem pro rozlišení mezi právními úkony ve formě listinné a právními úkony v elektronické podobě, přičemž obě formy mohou být formami písemnými.[2]

V případě listinných právních úkonů se s ohledem na životnost papíru, jako základního nosiče, a použité prostředky pro psaní, relativní trvalost zachycení obsahu předpokládá. S výjimkou některých speciálních technik (např. tisk na termopapír) se dá hovořit o životnosti nosiče a inkoustu (tiskařské barvy) v řádu kolem sto a více let, přičemž obsahově tak lze hovořit o neměnném dokumentu. Případné blednutí písma, či změny v barvě papíru nemají z hlediska obsahu zásadní význam.

Elektronické dokumenty však vykazují, pokud jde o trvalost, jiné charakteristiky. To sice nezpůsobuje ve většině případů neplatnost právního úkonu z hlediska nedostatku formy, neboť většina médií alespoň relativní trvalost zachycení textu umožňuje, ale z hlediska dokazování obsahu právního úkonu v případě sporu může jít o problém zcela zásadní. Předně je nutné si uvědomit, že právě ve světě elektronických médií dochází k dynamickým změnám, které se týkají nejen samotného nosiče[3], na němž je písemný právní úkon zachycen, ale i formátu uloženého souboru. Média a soubory používané před deseti lety bude většina z nás považovat za téměř muzejní záležitosti. Také stálost samotných nosičů se prozatím nedá srovnávat se životností papíru. Pro uchování obsahu je tedy nutný aktivní přístup,[4] neboť v opačném případě může docházet ke ztrátě možnosti ověřit konkrétní obsah právního úkonu.

Podpis

Také podpis jako znak písemného právního úkonu prošel značnou genezí. Komentář k občanskému zákoníku[5] k ustanovení § 40 konstatuje, že podpis představuje obvykle uvedení jména a příjmení, přičemž akceptovatelné jsou i další formy, jako pouhé uvedení příjmení či parafa. Podpis na listině není nijak definován, představuje svým způsobem právní obyčej a jeho znaky, funkce, forma a umístění na listině jsou definovány odbornou veřejností a ne příliš rozsáhlou judikaturou.

Za základní funkce podpisu lze považovat funkci identifikační (označující) a deklarační; někdy bývají tyto dvě funkce doplňovány o funkci fixační. Funkce identifikační spočívá v možnosti zjistit totožnost podepisující se osoby, funkce deklarační se vztahuje k samotnému projevu vůle a s tím, že se jedná o skutečný projev vůle podepisující osoby. Fixační funkce vyjadřuje jakousi konečnou dále neměnnou verzi dokumentu. [6] Otázkou je, zda a jak se tyto funkce přiřazované listinnému podpisu projevují u elektronických dokumentů a za jakých podmínek dosahuje elektronický podpis kvalit listinného podpisu.

Elektronický podpis je zakotven v zákoně o elektronickém podpisu v několika podobách. V ustanovení § 2 tohoto zákona je definován jednak elektronický podpis, dále pak zaručený elektronický podpis, elektronická značka a časové razítko. Zatímco "jednoduchý" elektronický podpis je v podstatě jakýmkoli údajem v elektronické podobě, který je připojen k datové zprávě, a je zákonem o elektronickém podpisu chápán pouze jako metoda k jednoznačnému určení podepsané osoby, zaručený elektronický podpis dle citovaného ustanovení umožňuje identifikaci podepisující osoby.

Mezi oběma druhy podpisu tak zákonodárce stanovil rozdílné kvalitativní charakteristiky, pokud jde o identifikační funkci podpisu. Nicméně také identifikaci osoby, která dokument podepsala za pomoci zaručeného elektronického podpisu lze dovést spíše ze skutečnosti, že je podepisováno pomocí prostředků, které může podepisující osoba udržet pod svojí výhradní kontrolou, než ze skutečného faktického (fyzického) připojení podpisu podepsanou osobou. Právě tento rozdíl oproti vlastnoručnímu podpisu je někdy považován za poměrně zásadní nedostatek, který by bylo možné řešit pomocí vyvratitelné právní domněnky, že osoba připojující zaručený elektronický podpis je skutečně osobou podepisující[7], vzhledem k podmínce faktické výhradní kontroly technických prostředků se však zakotvení právní domněnky nejeví jako nezbytné.

Další dvě formy elektronického podpisu, časové razítko a elektronickou značku nelze samostatně považovat za podpis v obecném slova smyslu. Časové razítko je spojeno v podstatě jen s fixační funkcí, elektronická značka pak nevykazuje žádné znaky v souvislosti s projevem vůle ve vztahu k obsahu dokumentu.[8]

Z teoretického hlediska však ani zaručený elektronický podpis nesplňuje zcela znaky podpisu listinného. Ze zcela praktických a pochopitelných důvodů je však považován za ekvivalent

"obyčejného" listinného vlastnoručního podpisu a zákonodárce s ním takto pracuje, když např. v ustanovení § 40 občanského zákoníku stanoví, že právní úkon učiněný elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů.

Své místo má zaručený elektronický podpis také v procesním právu. V občanském soudním řízení je elektronické podání se zaručeným elektronickým podpisem postaveno na roveň listinnému podání podepsanému vlastnoručně.[9] Obdobně je možné postupovat dle soudního řádu správního nebo daňového řádu.[10]

Jindy zákonodárce pragmaticky umožňuje podepsat písemný právní úkon alternativně prostřednictvím ověřeného vlastnoručního podpisu, nebo zaručeného elektronického podpisu[11], aniž by se ke vztahu těchto dvou variant jakkoli vyjadřoval.

Ve vztahu k elektronickému podpisu je třeba kromě jeho praktických pozitiv zmínit ale také další aspekt, a tím je časová nestabilita. Ta pramení ze skutečnosti, že se jedná o údaj v elektronické podobě. Stejně jako u nosiče elektronického právního úkonu, je také zaručený elektronický podpis "ohrožen", pokud jde o ověření jeho pravosti a následně jeho důkazní hodnotu. Zejména půjde o případy zániku poskytovatele certifikačních služeb nebo zničení systémových certifikátů. Otázka ověřitelnosti navíc závisí také na periodické obměně systémových certifikátů[12]. Ani v tomto případě se však problematika nevztahuje k samotné platnosti písemného právního úkonu, ale k jeho následné důkazní hodnotě.

Závěr

Závěrem lze konstatovat, že právní úkon opatřený zaručeným elektronickým podpisem je třeba z hlediska podpisu vnímat jako perfektní, a to přesto, že z teoretického a faktického hlediska vykazuje odlišné znaky od vlastnoručního podpisu.

Právě společné a rozdílné znaky elektronických a listinných právních úkonů zasluhují do budoucna větší pozornost, neboť v této rychle se rozvíjející oblasti zůstává celá řada dosud nevyjasněných otázek, které s ohledem na rozsah tohoto příspěvku nebyly podrobněji rozebrány. Jde např. o otázku ekvivalentu ověřeného podpisu, otázky další časové stabilizace dokumentů a elektronických podpisů pro jejich další použití, zejména jako důkazních prostředků, nebo otázky ověřování zaručeného elektronického podpisu z ciziny vč. států mimo EU. Je nesporné, že zodpovězení těchto otázek a orientace v problematice bude i od právníků vyžadovat hlubší znalost technické stránky věci.

JUDr. Pavel Koukal

Advokát/Associate Partner

v trvalé spolupráci s Rödl & Partner, v.o.s.

Mgr. Eva Zahořová, LL.M.

advokátní koncipientka

-
- [1] K otázce základních znaků písemného právního úkonu blíže např. Švestka J., Spáčil J., Škárová, M, Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009.
- [2] Nový občanský zákoník kromě uvedených pojmů zavádí pojem textová podoba, která se však objevuje výlučně v oblasti spotřebitelských smluv a má své kořeny v terminologii používané směrnicemi EU. Textová podoba nepredikuje, zda jde v konkrétním případě o listinnou nebo elektronickou podobu, ani, že musí jít o písemný právní úkon.
- [3] V čase se poměrně rychle měnila používaná média od diskety, přes CD, po flash disk a další ...
- [4] Srov. např. Polčák R.: Praxe elektronických dokumentů, Bulletin advokacie, č. 7-8/2011.
- [5] Švestka J., Spáčil J., Škárová, M, Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009.
- [6] K tomu blíže např. Polčák R.: Praxe elektronických dokumentů, Bulletin advokacie, č. 7-8/2011; Čermák K., Elektronický podpis - pohled soukromoprávní, Bulletin advokacie, č. 11/2002.
- [7] Čermák K., Elektronický podpis - pohled soukromoprávní, Bulletin advokacie, č. 11/2002.
- [8] viz. § 3a zákona o elektronickém podpisu
- [9] srov. § 42 odst. 5 osř : V případě podání v elektronické podobě podepsaného uznávaným elektronickým podpisem se nevyžaduje doplnění podání předložením jeho originálu podle odstavce 3.
- [10] srov. § 37 odst. 2 sřs: Podání obsahující úkon, jímž se disponuje řízením nebo jeho předmětem, lze provést písemně, ústně do protokolu, popřípadě v elektronické formě podepsané elektronicky podle zvláštního zákona.; § 71 odst. 1 daňového řádu: (1) Podání lze učinit písemně, ústně do protokolu nebo datovou zprávou, která je podepsána uznávaným elektronickým podpisem, nebo která je odeslána prostřednictvím datové schránky nebo daňové informační schránky.
- [11] např. § 97 odst. 2 zákona č. [182/2006](#) Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- [12] K tomu blíže např. Polčák R.: Praxe elektronických dokumentů, Bulletin advokacie, č. 7-8/2011; Čermák K., Elektronický podpis - pohled soukromoprávní, Bulletin advokacie, č. 11/2002.

Další články:

- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)

- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)